

лише приблизними і потребують більш глибокого дослідження та наукового обґрунтування.

Серед функціональних характеристик політичної метафори когнітивна спрямованість метафори має неабияке значення, оскільки напряму відображає механізми процесів пізнання та творення світу. Нарівні з когнітивною функцією вагому роль у вивченні метафори грає прагматична функція, тобто засіб впливу на реципієнта, створення в нього необхідного емоційного стану. Зазначена функція співпадає з головним завданням політичної мови, тобто з функцією переконання. Необхідно також зазначити, що досліджувані функції політичної метафори, а особливо їх варіанти є лише приблизними і потребують більш глибокого дослідження та наукового обґрунтування. Але безсумнівним є той факт, що метафора є одним з основних об'єктів пізнання дійсності, а також ефективним засобом впливу на світогляд людини через виконання певних функцій у мові.

Список використаних джерел:

1. Чудинов А.П. Очерки по современной политической метафорологии: Монография / Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2013. – 176 с.
2. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: Учеб. пособие. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 2-е изд., испр. – 256 с.

Піндосова Т.С.

старший викладач,

Херсонська державна морська академія

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ГЕРМЕНЕВТИКИ ТА СИНЕРГЕТИКИ

Термін «інтертекстуальність», введений в лінгвістику літературознавцем і семіотиком Ю. Крістевою, яка визначає її як транспозицію однієї або декількох знакових систем в іншу знакову систему. У ранніх есе дослідниці «Зв'язаний текст» і «Бахтін, слово, діалог, роман» закладаються основи вчення про інтертекстуальні зв'язки, що базуються на роботах М. Бахтіна. Теорія інтертекстуальності сьогодні становить широке поле досліджень для лінгвістів і літературознавців. Незважаючи на величезну кількість робіт, присвячених різним аспектам інтертекстуальності, інтерес до цієї

проблеми не слабшає. «Чуже слово» (або «текст у тексті») стає сьогодні характерною рисою художніх текстів. Безліч «чужих слів» стали невід'ємною частиною нашого комунікативного арсеналу, перетворившись у мовні кліше. Подібні практики неминуче привертають увагу дослідників і вимагають теоретичного осмислення.

Метою статті є дослідження особливостей вивчення інтертекстуальності у контексті герменевтики та синергетики.

Аналіз численних робіт з проблеми інтертекстуальності дозволяє зробити висновок, що на сьогодні склалося кілька підходів до її вивчення. Цей підрозділ присвячено опису наукових підходів і пошуку можливих перспектив дослідження інтертекстуальності. Підкреслимо, що між сформованими підходами не існує жорстких меж, тому наша класифікація враховує ті аспекти, які знаходяться у фокусі дослідницького інтересу авторів і слугують критеріями їхнього розмежування.

Дослідник М. Ріффатер вивчав інтертекстуальність у контексті герменевтики. За словами П. Аллена, М. Ріффатер намагався поєднати ідеї структуралізму, постструктуралізму, семіотики, психоаналізу і різних теорій читання [8, с. 115]. Однак головними відмінними рисами його робіт є, на наш погляд, переміщення фокусу уваги від творця тексту до інтерпретатора / читача і спроба суміщення на цій основі семіотичного підходу з ідеями герменевтики і рецептивної естетики.

Фокусуючи свою увагу на ролі читача, М. Ріффатер визначає сутність інтертекстуальності насамперед з читацької позиції. Вже згадана в цьому аспекті, інтертекстуальність трактується ним як «сприйняття читачем відносин між одним твором та іншими» [6, с. 57]. Такий односторонній підхід піддається справедливій критиці. Як зазначає Н. Пьеге-Гро, за такого трактування інтертекстуальність потрапляє в повну залежність від компетенції читача, який може не ідентифікувати інтертекст через недостатню літературну компетенцію або, навпаки, спроектувати на текст свої власні референції і сприйняти в якості інтенціональної інтертекстуальності випадкову ремінісценцію [5, с. 58]. Нам видається більш переконливою точка зору Н. Фатєєвої, яка виділяє авторську і читацьку, або дослідницьку, інтертекстуальність [7, с. 12–13], що знаходиться у відповідності з принципом діалогізму свідомості.

Багато ідей, представлених у роботах М. Ріффатера, знайшли подальший розвиток і переосмислення у працях І. Арнольд, присвячених різним аспектам інтертекстуальності. Дослідниця зуміла органічно поєднати ідеї діалогізму М. Бахтіна, вчення про семіосферу Ю. Лотмана, основні положення рецептивної естетики, герменевтики і стилістики декодування, показавши тим самим спадкоємність у розвитку

гуманітарних наук [1, с. 60]. При цьому в центрі її інтересів незмінно перебували питання читацького сприйняття та інтерпретації тексту, а аналіз художніх текстів, представлений в її статтях, є спробою зв'язати інтертекстуальність із основами герменевтичного прочитання тексту.

З позиції синергетики поняття «текст» та «інтертекстуальність» як його невід'ємна характеристика сформувалися після запозичення поняття «енергія» з природничих наук в гуманітарні та формування на цій основі нового напрямку в гуманітарних дослідженнях, що отримав назву «лінгвосинергетика». У контексті синергетики текст розглядається як форма енергетичного буття, а енергія тексту отримує подвійне тлумачення як проявлена енергія і як прихована енергія, тобто як здатність до самоорганізації та самовдосконалення [3, с. 105–116].

Основні положення цього новаторського підходу до інтертекстуальності найбільш повно представлені в роботах Н. Кузьміної [4]. Спираючись на праці дослідників, які заклали основи теорії інтертексту в різних аспектах, автор пропонує своє, синергетичне бачення сутності цього феномена, з позицій якого інтертекст постає як «об'єктивно існуюча інформаційна реальність, яка є продуктом творчої діяльності людини, здатна нескінченно самогенерувати у часі» [там само, с. 20].

Звідси, трьома основними речовинами інтертексту є час, людина, текст. Людина при цьому виступає, перш за все, як *Homocreans* – людина, яка здійснює творчу дію над текстом (як автор, так і читач), а текст – як простір, в якому йде безперервний процес утворення нових смислів. Інтертекстуальність розглядається автором як онтологічна властивість тексту, яка визначає його місце у процесі еволюції [там само, с. 22–25]. В якості базової функції інтертекстуальності виокремлюється креативна функція. Основними термінами метамови авторського опису сутності інтертекстуальності є такі поняття, як енергія, ентропія, хаос, резонанс, час тощо.

Енергія розглядається автором як комплексна величина, що включає дві частини: експліцитну й імпліцитну. Перша спрямована на збереження стабільності інтертексту, спадкоємність еволюційного процесу, вона не підвладна змінам часу, а друга – змінна, вона визначає різне розуміння інтертексту у просторі і часі, створює динаміку розвитку інтертексту. Саме імпліцитна енергія служить джерелом таких властивостей тексту, як його унікальність і поетичність. Початковий енергетичний потенціал тексту, на думку автора, створюється за рахунок взаємодії енергії прототексту і автора, збільшення енергії відбувається у процесі його сприйняття читачем [4, с. 43–44].

Н. Кузьміна досліджує в інтертекстуальному аспекті рекламні тексти, авторську пісню і твори масової літератури. Це переконливо показує, що пропонуваній підхід успішно працює при аналізі текстів різних жанрів і дозволяє виявити нові аспекти такого комплексного феномену, яким є міжтекстова взаємодія. Слід звернути увагу і на таку особливість метамови автора, як значна інтертекстуальна насиченість. Описуючи сутність процесів міжтекстової взаємодії, Н. Кузьміна вміло використовує інтертекстуальні маркери у своїй метамові («тема з варіаціями», «три джерела і три складові частини»), демонструючи тим самим багатий текстотвірний потенціал цього феномена.

Визнаючи безперечну наукову новизну вивчення інтертекстуальності у контексті синергетики і його значний аплікативний потенціал, ми хотіли б зробити одне коротке зауваження стосовно деяких особливостей метамови, використаної як у цій роботі, так і в інших роботах з лінгвосинергетики. Нам здається, що такі, цілком можливо, метафоричні формулювання, як «сильні тексти віддають енергію читачам» [3, с. 112], «ритми пульсації енергії тексту й автора» [там само, с. 112], створюють враження, що тексту надається статус самостійно діючого суб'єкта або механізму, здатного функціонувати незалежно від його творця або інтерпретатора. Ми поділяємо точку зору А. Залевської, яка вважає, що текст стає справді текстом, тобто єдністю форми і змісту, тільки у процесі його взаємодії з реципієнтом [2, с. 13]. Очевидно, говорити про енергію тексту можна лише в тому випадку, коли ми розглядаємо його як ментальну сутність (текст у свідомості автора або читача), коли йдеться про концептуальну систему автора або реципієнта як середовище проживання тексту.

Отже, у контексті герменевтики сутність поняття «інтертекстуальність» розглядається з читацької позиції, оскільки текст містить в собі діалог автора з усією попередньою культурою, а успіх діалогу читача з автором можливий лише за умови впізнавання та інтерпретації читачем різних маркерів інтертекстуальності. З позиції синергетики текст вивчається як форма енергетичного буття, а інтертекстуальність отримує подвійне тлумачення: як проявлена енергія і як прихована енергія, тобто як здатність до самоорганізації та самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Арнольд И.В. Проблема диалогизма, интертекстуальности и герменевтики (в интерпретации художественного текста). Лекции к спецкурсу. Санкт-Петербург : Прогресс, 1997. 243 с.

2. Залевская А.А. Синергетическая психолінгвістика или психолінгвістическая синергетика? Методология современной лингвистики: проблемы, поиски, перспективы : сб. ст. / ред. Л.М. Босова. Барнаул, 2000. С. 10–16.

3. Кремнева А.В. Основные направления интертекстуальных исследований и возможные перспективы дальнейшего изучения проблемы межтекстового взаимодействия. *Языкознание*. 2017. С. 105–116.

4. Кузьмина Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. Москва : КомКнига, 2007. 272 с.

5. Пьеге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 240 с.

6. Риффатер М. Критерии стилистического анализа. Новое в зарубежной лингвистике: Лингвостилистика. Москва, 1988. Вып. 9. С. 126–141.

7. Фатеева Н.А. Типология интертекстуальных элементов и связей в художественной речи. Изв. АН. Сер. Лит. и яз. 1998. Т. 57. № 5. С. 25–38.

8. Allen G. Intertextuality. London, N.Y.: Routledge, 2000. 238 p.